

Sverre Mogstad:

Fagdidaktiske dilemmaer i KRL-faget – en sidekommentar

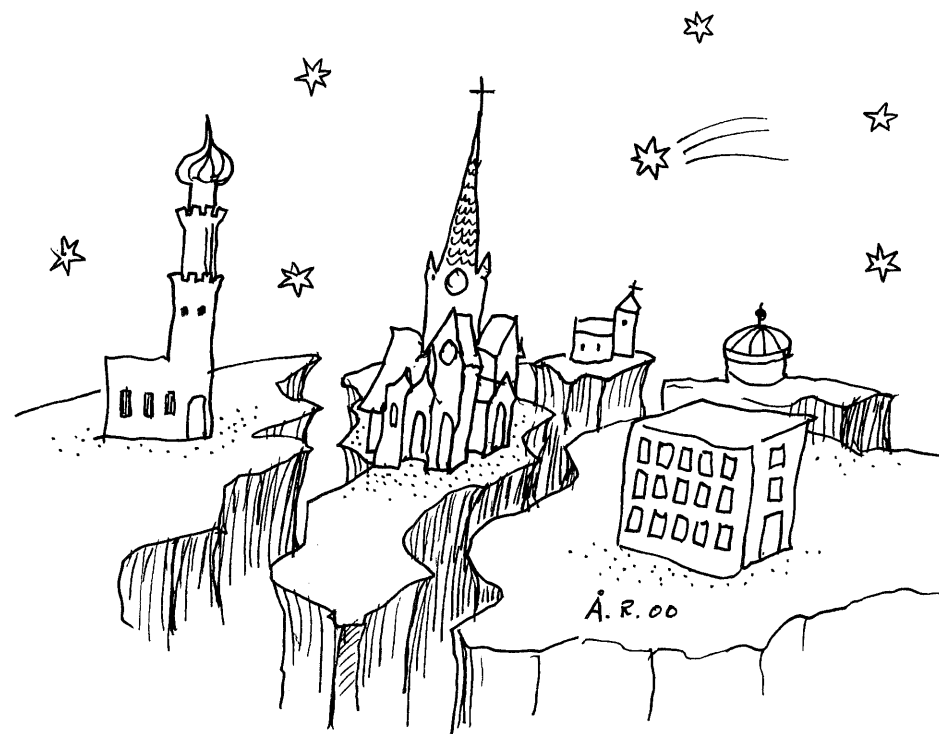
Redaksjonen i *Religion og livssyn* har utfordret meg til å gi en kommentar i forbindelse med debatten omkring Geir Winjes bok: *Fra bønn til magi*. Mitt førsteinntrykk av boken er positivt. Winje skal ha ros for sitt arbeid med å framstille religiøse bevegelser med vekt på innenfraperspektivet. Samtidig reiser hans bok en rekke viktige og interessante fagdidaktiske spørsmål som bl.a. Harald Skottene har pekt på i sin anmeldelse av boken (*RoL* 1/2000). Jeg skal med utgangspunkt i de grunnleggende prinsippene for faget gi noen sidekommentarer til debatten mellom Winje og Skottene. Så langt jeg kan se er Winje og Skottene enige i at alle religioner og livssyn skal presenteres både med et innenfraperspektiv og et utenfraperspektiv. Uenigheten synes å gå på hvordan disse perspektivene skal vektas og hvilke kriterier en skal legge til grunn for presentasjon. Det siste gjelder ikke minst når det er tale om utenfraperspektivet. I forlengelsen av dette spørsmålet ligger også spørsmålet om hvilke hensikter utenfraperspektivet skal tjene.

I Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomité's innstilling om prinsipper og retningslinjer for tiårig grunnskole ble det nye fagets prinsipper beskrevet. Her heter det bl.a.: «Faget skal, som dei andre skolefagene, bidra til å formidle et felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag, og det skal omfatte alle elevene.» Her ligger to av de viktigste visjonene for faget. I en ny flerkulturell og flerreligiøs kontekst skal faget bidra til å utvikle og formidle en felles meningssammenheng for alle elevene. Et flertall på Stortinget mente at for å bidra til å løse denne kulturelle fellesoppgaven,

er det best om elevene får mest mulig felles undervisning. Til grunn for dette prinsippet ligger et åpent og inkluderende kulturbegrep. Faget skal med andre ord formidle en felles kulturell meningssammenheng som skal fungere som en motkultur mot fragmentering og forvitring av kultur- og verdigrunnlaget i samfunnet. Samtidig skal faget bidra til å tjene minoritetenes samfunnsmessige og demokratiske interesser ved at det hjelper elevene til å forstå det norske samfunnet.

Dette kulturperspektivet på faget er ikke det eneste perspektivet. Det går klart fram av et annet prinsipp: «Faget skal ikke være arena for forkynning. Det skal gi kunnskap om og ikke opplæring til en bestemt tro. Men samtidig skal faget ta vare på den enkelte eleven sin identitet ut fra egen tradisjon og fremme dialog i en felles kultur.» Her kombineres det brede kulturperspektivet med målsettingen om å hjelpe til med å utvikle den enkelte elevs identitet ut fra elevenes egen kulturelle, religiøse og livssynsmessige bakgrunn. Faget har altså en dobbel rolle når det gjelder å utvikle identitet. For det første skal faget bidra til å utvikle det vi kan kalle en «kulturell identitet». Det betyr at eleven skal bli en del av det kulturelle kollektivet som det norske samfunn utgjør. Dernest skal faget hjelpe eleven til å utvikle en identitet som er knyttet spesifikt til den religion eller det livssyn eleven har røtter i.

Et av de viktigste pedagogiske prinsipper som ble lagt til grunn for utarbeidelsen av KRL-faget var at «de samme pedagogiske prinsipper skal legges til grunn for arbeidet med kristendommen og andre religioner og

livssyn». Det betyr at alle religioner og livssyn skal presenteres ut fra deres egne faglige og saklige strukturer. Prinsippet likestiller med andre ord alle religioner og livssyn når det gjelder den didaktiske tilretteleggingen.

Men samtidig som alle fagelementene likestilles i didaktisk henseende, understreker et annet prinsipp forskjellene: «Lærestoffet om kristendommen skal være det mest sentrale innslaget i faget og ha et større omfang enn lærestoff fra andre religioner og livssyn.» Selv om kristendommen ikke skal presenteres kvalitativt på en annen måte enn andre religioner og livssyn, er det en kvantitativ forskjell.

Langt på vei ser det ut som om Winje og Skottene har felles oppfatning av prinsippene for faget. Uenigheten synes å være knyttet til hvilke didaktiske konsekvenser en skal trekke. Denne uenigheten blir tydeligere når en formulerer den vitenskapsteo-

retisk. Jeg skal i fortsettelsen gjøre et forsøk.

Utenfraperspektivet inneholder et kritisk element. Det reiser spørsmålet om hvilket religionsteoretisk metastandpunkt en skal etablere for å kunne vurdere og analysere forskjellige religioner og livssyn som også kan være motstridende på det nivå de opptrer. Samtidig må en legge vekt på at en ikke kan etablere kritiske perspektiv som er fullstendig uavhengig av innholdsmessige standpunkt på det nivå religionene og livssynene trer fram. Utenfraperspektivet må med andre ord korrespondere med innenfraperspektivet. En kan i prinsippet tenke seg ulike religionsteoretiske standpunkt som utgangspunkt for den kritiske vurderingen.

1. Skeptisisme

Med et slikt prinsipielt utgangspunkt vil en si at det er umulig å finne svar på de spørs-

mål som en er uenig om på det nivå som religionene og livssynene trer fram. Det vil si at ingen religion eller intet livssyn kan gi sanne eller overbevisende svar. I ytterste konsekvens vil en med dette standpunkt hevde at religionene og livssynene reiser meningsløse spørsmål.

2. Relativisme

Med et relativistisk utgangspunkt vil en måtte si at den ene religionens eller det ene livssynets svar ikke er mer sant enn et annet. Alle religioner og alle livssyn fører fram til svar uten at en kan vekte disse svarene i forhold til hverandre eller i forhold til en sannhet. En sier ja til alle svarene.

3. Absoluttisme

Med et slikt utgangspunkt sier en på det overordnede teoriplanet at en har funnet det rette svaret og sannheten. Denne sannheten kan formuleres som det ene rasjonelt akseptable svar eller som det mest plausible. Religioner og livssyn blir vurdert i forhold til denne sannheten.

Slik jeg leser Winjes bok og innlegg i *RoL* 2/2000 har han sluttet seg til og argumenterer for det andre standpunktet. Dette gjør han både ut fra et vitenskapsteoretisk ideal og ut fra en postmodernistisk kulturanalyse. Den logiske konsekvensen blir at han argumenterer for at skolen skal fremme en «plural identitet» hos elevene. Det alternativet som Winje argumenter mot er mer eller mindre et absoluttistisk standpunkt (jfr.punkt 3). Et slikt absoluttistisk standpunkt står med rette i fare for å øve vold mot den enkelte religion og det enkelte livssyn. Men spørsmålet er om det relativistiske standpunktet er det eneste reelle alternativet til absoluttismen. I stedet for denne løsningen vil jeg argumentere for en fjerde løsning som en kan kalle perspektivpluralisme. Dette er et metastandpunkt som etter min mening korresponderer med L97's overordnede mål og med den fagdidaktiske tenkingen som er integrert i KRL-planen. Ifølge et perspektivpluralistisk

standpunkt aksepterer en i utgangspunktet at det kan finnes flere svar på religionenes og livssynenes spørsmål og at det ut fra bestemte perspektiv og verdimesse standarder kan være gode grunner for hvert enkelt svar. Dette standpunktet må ikke forveksles med et nøytralt standpunkt som likestiller ulike svar. Utgangspunktet er at vi alle er avhengige av våre perspektiv. På individnivå er det irrelevant for oss at andre har andre perspektiv. På dette nivået gjør vi krav på universalitet og absoluttisme. Samtidig aksepterer vi at det finnes pluralitet fordi det finnes ulike perspektiv og fordi alle svar på individnivå er perspektivavhengige. En må med andre ord foreta valg. Slike valg kan tas på ulike nivå. Noen valg er tatt i den nasjonale læreplanen. Planen bygger for eksempel på at Norge har historiske og kulturelle røtter i kristendommen og i en bred humanistisk tradisjon og at det er faglig dekning for å betrakte kristendommen som en tradisjons- og kulturbærende kraft. I og med skolens samlede målsetning er det gjort en rekke valg. Skolen bygger eksplisitt på det standpunkt at ikke alle verdier er likeverdige. Skolen har valgt noen som man ønsker å fremme på bekostning av andre. Disse valgene er politiske og filosofiske valg og er en følge av demokratiske prosesser. Slike valg ligger implisitt i alle dannelses- og oppdragsinstitusjoners målsettinger og læreplaner. Andre valg tas på individnivå av elevene selv. I denne sammenheng har ikke planen valgt mellom for eksempel kristendom og islam. Undervisningen skal være slik at eleven med god grunn kan velge enten islam eller kristendom som sin tro. Når vi i denne sammenheng taler om valg, må en være oppmerksom på at den enkelte elev allerede er involvert i bestemte perspektiv. Det betyr at vi i denne sammenheng ikke kan tale om fullstendig frie valg. Som hovedregel vil da det skje i undervisningen at den enkelte i møte med fagstoffet blir styrket i sin «overbevisning». Men fordi alle religioner og livssyn skal presenteres ut fra sine egne sak-

lige og faglige strukturer, kan det skje at en elev skifter standpunkt. Det betyr at eleven forkaster et tidligere svar og griper et nytt som sitt eget. Et slikt skifte innebærer også at eleven skifter perspektiv og kan best sammenliknes med en «omvendelse». KRL-faget opererer med en slik mulighet.

Denne perspektivpluralistiske løsningen er noe annet enn relativismen fordi den ikke hevder at alle veier fører til det samme målet. En må foreta valg, men ikke på en slik måte at valget didaktisk sett fører til en kvalitativ forskjellig presentasjon av de ulike religionene og livssynene. Den fagdidaktikk som korresponderer med denne måten å

tenke på, kalles integrerende sosialisering og har det pedagoger T.O. Engan kaller *dobbelkvalifisering* som mål. Det betyr at alle elever skal oppleve å bli forsterket i sin egen kulturelle sosialiseringsspross samtidig som de blir satt i stand til å ha innlevelse og forståelse for andre religioner, livssyn og kulturer.

Sverre Mogstad, førsteamanuensis i religionspedagogikk ved Menighetsfakultetet, adr: Sverre.D.Mogstad@menfak.no

BOKMELDINGER

Buddhismen i Pax's serie om de store verdensreligionene

Forlaget Pax utgir for tiden en ny serie – Verdensreligionene – og vi har fått tilsendt de to første bindene, ett om Buddhismen og ett om Jødedommen. Det dreier seg om nye bøker, skrevet av norske forfattere fra det religionshistoriske miljøet. Det skal utgis fem bind, i tillegg til de to nevnte også kristendommen, islam og hinduismen. Bindet om Jødedommen blir omtalt i neste nummer; her er en kort presentasjon av bindet om Buddhismen. Det er skrevet av Knut A. Jacobsen, professor i religionshistorie ved Universitetet i Bergen. Boken er tradisjonelt lagt opp, først om Buddha og hans miljø, deretter læren og endelig de ulike tradisjoner som er oppstått etter ham. Skjellettet turde derfor være kjent for folk som underviser i ulike religionsfag, men på denne rammen er det store mengder fortel-

lings- og tradisjonsstoff. Bare det å lese fortellingen om Buddha og hans oppvåkning i en «storvariant» er spennende for en som ofte har fortalt den i kortform for elevene. Dermed er også nytten (og gleden) ved denne boka for lærere antydnet: vi får utdyper på det stoffet som vi synes vi kan, men som gjerne blir et hakk fattigere for hver gang vi snur bunken. Et kort kapittel om buddhismen og sammenhengene med andre indiske religioner er instruktiv lesning. To grupper med fargebilder gjør ikke boken mindre innbydende. En liten skuffelse er at det ikke står litt mer om Dalai Lama og Norge («tibetanerhjelpen»). Det er slikt som kan gjøre temaet mer nærværende i undervisningen.

Uansett er dette en bok som bør finnes i alle skolebiblioteker! Til slutt kan en undre